

ÎNALTA BIROCRAȚIE AUSTRIACĂ DIN TRANSILVANIA ȘI ROLUL EI MODERNIZATOR LA MIJLOCUL VEACULUI AL XIX-LEA*

Marin Iosif Balog

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

Regimul post-revoluționar instaurat la nivelul întregii Monarhii habsburgice, adică neoabsolutismul, reprezintă momentul în care, după decenii de incertitudini și încercări de reformare eșuate, s-au pus bazele unor instituții și mecanisme administrative moderne, care au jalonat evoluțiile ulterioare la nivelul tuturor provinciilor. Multă vreme exegeții perioadei au susținut caracterul reacționar al regimului neoabsolutist. Reevaluările și cercetările mai noi arată însă mai degrabă că reformele din acești ani au propus un proces clar de inovare în majoritatea domeniilor și că, spre deosebire de tentativele anterioare, acestea au fost încununate de succes, în condițiile alienării privilegiilor nobiliare și ale reprezentanților elitelor conducătoare locale¹. La fel, este clar că procesul nu a fost unul simplu și liniar, ci unul marcat de o sumă întreagă de oscilații și, uneori, chiar de contradicții. Transformarea se petrece din nevoia înlocuirii unui sistem politic și administrativ care, pe lângă menținerea unei structuri sociale extrem de rigide, a consemnat și un set întreg de atitudini și prejudecăți care promovau excluderea individuală și de grup. Avem de-a face cu o tranziție ce marchează cumpăna dintre două tipuri de sistem politic și social, cel care dispărea din prim-plan la 1848,

* Studiul propune o serie de considerații preliminare asupra subiectului enunțat și este parte a unui proiect de cercetare în derulare, ale cărui rezultate vor fi prezentate în viitorul apropiat.

¹ Berzeviczy Albert, *Az Absolutismus kora Magyarországon, Budapest, 1922*. Interpretare echilibrată în lucrarea standard: Josef Redlich, *Das österreichische Staats- und Reichsproblem. Geschichtliche Darstellung der inneren Politik der habsburgischen Monarchie von 1848 bis zum Untergang des Reiches*, vol. I., Leipzig, 1920, p. 383-459; opinii preponderent negative în istoriografia ungară, cf. George Barany, *Ungarns Verwaltung 1848-1918*, in *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*, Bd. II, *Verwaltung und Rechtswesen*, Wien, 1975, p. 339-362; vezi mai recent la H. Rumpler, *Österreichische Geschichte: 1804-1914. Eine Chance für Mitteleuropa. Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie*, Wien, 1997; Robin Okey, *The Habsburg Monarchy, 1765-1918. From Enlightenment to Eclipse*, London, Macmillan, 2001, p. 166-174, Georg Waldenegg Cristoph, *Mit vereinten Kräften! Zum Verhältnis von Herrschaftspraxis und Systemkonsolidierung im Neoabsolutismus am Beispiel der Nationalanleihe von 1854*, Wien, 2002.

reuşind totuşi să se regroupeze în resorturile profunde ale unor structuri de mentalitate şi de atitudini sociale, etichetate drept tradiţionaliste, persistente şi stabile, şi noul tip de societate propulsată de ideile revoluţiei paşoptiste şi modelată apoi de reformismul neoabsolutist din deceniul post-revoluţionar.

În cazul Transilvaniei ca provincie periferică a unui imperiu central-european marcat încă de numeroase diferenţe şi particularităţi regionale, noul regim a creat şi a încercat să facă funcţionale fundamentele durabile ale unei societăţi moderne capitaliste, cu toate sincopile care au însoţit acest proces.

Fără a intra în controversa privind neoabsolutismul şi modul în care a fost perceput de contemporani şi mai cu seamă de istoriografia care a abordat subiectul, se impune totuşi dintru început remarcat faptul că ar fi o iluzie să credem că revoluţia paşoptistă, care a proclamat principii şi legi de factură modernă, a reuşit să impună şi schimbarea efectivă a societăţii tradiţionale. Fără a putea fi ignorat în vreun fel, fie şi de către un regim în esenţa sa anti-revoluţionar, vastul proces reformator propus de revoluţie s-a impus a fi preluat, în condiţiile în care era nevoie de transformări radicale şi ferme pe linia modernizării, centralizării şi uniformizării regionale a provinciilor care compuneau vastul edificiu statal al Monarhiei dunărene². Deşi în această direcţie exista experienţa multă vreme contestată a reformismului iosefin de la finele secolului al XVIII-lea, elita politică austriacă şi-a dat seama că revenirea la autoritarism nu se mai putea realiza decât printr-o nouă politică, mai pragmatică, al cărei agent nu mai putea rămâne exclusiv despotul luminat, ci statul în ansamblul său, autoritar, puternic, cu instituţii, legi şi structuri moderne, capabil să impună ideea unei revoluţii de sus, pe cale paşnică, dar autoritară.

Noul tip de regim avea să se bazeze, pe lângă structurile specifice, pe un sistem legislativ modern şi, faptul poate cel mai important în noua ecuaţie de putere, pe sprijinul şi loialitatea cetăţeanului contribuabil şi nu a supusului cum era perceput înainte individul în relaţia cu statul. Transformarea unei astfel de societăţi, bazată pe un sistem social tradiţional de tip ierarhic şi pe organizaţiile locale de putere, a rămas un obiectiv în cea mai mare parte nerealizat până la 1848. Din acest punct de vedere, noul absolutism poate fi privit şi ca rezultatul încununat de succes al unui proces secular al cărui obiectiv era un soi de centralizare pe care o putem percepe chiar în sensul său original, prin eliminarea autorităţii locale a seniorilor feudali, recurgând în mod obligatoriu şi la abolirea sistemului patrimonial³. Senioria, celula de bază a sistemului feudal, constituise până la 1848 un paravan între împărat şi supuşii săi şi toate încercările reformatoare de la centru s-au lovit de opoziţia sistematică a acesteia. Deşi încă sub Maria Tereza începuseră a se

² R.J.W. Evans, *Austria-Hungary and the Habsburgs: Essays on Central Europe, 1683-1867*, Oxford, Oxford University Press, 2006.

³ Harm-Hinrich Brandt, *Public Finances of Neoabsolutism in Austria in the 1850s: Integration and Modernization*, in *Wealth and Taxation in Central Europe. The History and Sociology of Public Finance*, Hamburg-New York, (Edit.) WITT Cristian Peter, 1987, p. 81-111.

deschide noi breșe, sistemul nu a fost total înlăturat. Abolirea sistemului patrimonial punea capăt acestui sistem. În plus, prin crearea celor trei tipuri de tribunale, s-a realizat separarea de facto și de iure a justiției de administrație, luându-i-se nobilimii posibilitatea de a-și mai exercita puterea discreționară la nivel local. Statul își asigura în noile condiții sprijinul unui corp de funcționari mult mai compact și își asigura mijloace de acțiune mai ferme și mai puternice. Rezultatul a fost un centralism birocratic care a avut menirea de a disloca sistemul de tip feudal al privilegiilor și, în general, întregul establishment al vechiului regim care nu îngăduia avansul structurilor moderne. Pe plan fiscal, s-a realizat impunerea tuturor, indiferent de starea socială sau de apartenența etnică, încât toate aceste categorii au fost până la urmă părtașele și beneficiarele vastului program de reforme. Spre deosebire de regiunile vestice ale Imperiului, unde avansul noilor structuri era deja la 1850 o realitate în desfășurare, iar reformele nu au făcut decât să consfințească noile realități aduse de revoluție, în părțile răsăritene ale Imperiului ele au fost de o importanță covârșitoare în crearea premiselor necesare instituirii unui nou tip de structuri sociale și de practici economice. Este clar astfel că din acest efort organizatoric al noului absolutism, în ciuda autoritarismului său, nu lipsește o certă voință de modernizare, fie și dacă o privim doar dinspre intenția sa de a se sprijini pe o burghezie care să găsească în progresul material necesara compensație pentru refuzul cooptării sale la decizia politică⁴.

Privită din acest punct de vedere, epoca neoabsolutismului austriac din Transilvania mijlocului de secol XIX, deși însoțită de un imobilism politic cvasi-total, de inegalități și nedreptăți, reprezintă un moment de referință prin reformele modernizatoare, din întregul veac al XIX-lea, prin crearea bazelor tranziției către o economie și o societate modernă și, mai ales, pentru că este o perioadă favorabilă dacă o raportăm la deziluziile revoluției sau la regimul politic ce a urmat anului 1867. Doar perioada liberal-constituțională din 1861-1866, cu experiența sa politică fără precedent pentru români, poate fi comparată cu neoabsolutismul în efecte benefice, chiar dacă aceste beneficii au fost de natură diferită: eminamente economice între 1850 și 1859 și mai ales politice între 1860 și 1865.

Privită în ansamblu, instaurarea noului absolutism a fost totuși un proces gradual, marcat nu doar de un efort de organizare instituțională, ci și de unul de redefinire identitară în relația dintre stat și comunitate, dar și dintre stat și individ, care să fie în măsură a crea o nouă interfață între autoritatea politică și populație prin eliminarea controlului vechilor structuri locale de putere asupra administrației și justiției. Ruptura declarată a regimului neoabsolutist cu revoluția era sensibil atenuată pentru anii 1849-1851 de prevederile liberal-moderate ale Constituției din 4 martie 1849, aplicabilă întregului Imperiu. În privința raporturilor dintre stat și cetățeni, actul constituțional de la 4 martie prevedea: „*pentru toate popoarele Imperiului este numai un singur drept general austriac al cetățenilor Imperiului. Nicio deosebire în dreptul civil sau criminal în procedură sau în împărțirea*

⁴ Robin Okey, *op. cit.*, p. 173.

*drepturilor publice nu poate exista de acum între cetățenii singuraticelor țări ale coroanei.*⁵ La rândul ei, desființarea iobăgiei, unul din obiectivele esențiale ale revoluției de la 1848 care trebuia dus la îndeplinire, figurează de fapt, în esența sa, în art. 7, care prevedea: „Orice formă de dependență personală și de iobăgie este desființată pentru totdeauna. Se desființează orice servituți și obligații ce provin din proprietate imobiliară, iar pe viitor se interzic sub orice formă”⁶. Aceeași prevedere a fost inclusă apoi în așa-zisele „Principii constituționale” din ianuarie 1852⁷, care inaugurează procesul amplu de restructurare a Imperiului pe bazele centralismului și neoabsolutismului. Măsurile de reformă agrară precizate la nivel de intenție în aceste acte constituționale și reluate apoi de legislația specifică aveau și menirea de a pune definitiv statul în locul jurisdicției locale a marilor proprietari funciari și încheiau în același timp un proces început cu cel puțin un secol mai devreme și care în ultimă instanță trebuia să determine o remodelare profundă politică, economică și socială a statului.

Deși inițial se putea crede că măsurile constituționale din martie 1849 urmau a fi păstrate ca bază pentru noile organizări, evoluțiile ulterioare care instaurau ordinea la scara întregii Monarhii și care reduceau la tăcere toate opozițiile liberal-revoluționare lăsau să se înțeleagă că actul de la 4 martie nu angaja viitorul, ci era mai degrabă o concesie dictată de circumstanțe⁸. Un prim pas în direcția autoritarismului monarhic a fost făcut în iunie 1851, când Franz Joseph a prezidat Consiliul de miniștri, fapt care pune automat pe un plan secund funcția lui Schwarzenberg. Efectul imediat al acestei măsuri a fost faptul că miniștrii nu mai erau responsabili decât în fața monarhului. De aici și până la abrogarea definitivă a Constituției de la 4 martie nu mai era decât un pas. Ceea ce s-a realizat în ultima zi a aceluiași an 1851.

O epocă pe cât de tăcută în exprimare politică, pe atât de dinamică în aspectele legislativ-administrative și economice, dinamismul ei fiind dat de implicarea masivă a acestei birocrății în viața publică.

Readucerea în prim-plan a acestor personaje este în măsură să ofere o imagine mai umanizată a perioadei, eliberată de clișeele simpliste și nu rarerori rău-voitoare ale istoriografiei față de acești funcționari străini, aduși într-o provincie ce trebuia eliberată de spectrul violenței revoluționare. Era firesc ca această funcționărimă să fie privită în mod diferit și nu întotdeauna la modul cel mai binevoitor, iar mărturiile epocii sunt ilustrative în acest sens. Noua birocrăție avea și menirea de a distruge vechile structuri de dependență, încât, din această perspectivă, legătura dintre ideea de „revoluție de sus” și instaurarea noii structuri

⁵ Vezi textul *Constituției din 4 martie 1849* în „Reichsgesetzblatt”, Wien, nr. 152/1849; în traducere românească, la T.V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. I, ediția a II-a, Sibiu, 1904, p. 523-534.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Grundsätze für organische Einrichtungen in den Kronländern des Österreichischen Kaiserstaates*, în „Reichsgesetzblatt”, Wien, nr.4/1852. *Beilage (Una din cele trei patente imperiale de Anul Nou, 31 dec. 1851, cunoscute sub numele de Silvesterpatent)*.

⁸ Jean Paul Bled, *Franz Joseph*, București, Edit. Trei, 2003, p. 146-147.

este cât se poate de clară și ilustrativă. În comparație cu administrația anterioară formată din nobilimea mijlocie și mică, noua funcționărie avea menirea să pună bazele unei societăți moderne și unei economii liberale. Reacția cu care a fost întâmpinată a fost diferită la nivelul Imperiului și, în mod cert, nu întotdeauna pozitivă, mai ales în regiuni ca Ungaria, unde de la început a fost catalogată drept expresie a reacționarismului absolutist⁹ („husarii lui Bach”). Și în Transilvania, noua birocrație a fost percepută în mod diferit: dacă pentru maghiari era aceeași expresie a reacționarismului vienez postrevoluționar, pentru români era și simbolul „noii stăpâniri”, acești Beamteri fiind văzuți ca „oameni ai împăratului”, deciși să sprijine comunitățile abia eliberate din iobăgie, degrevate de obligațiile de servitute feudală.

Acești funcționari și mai ales cei de la nivelurile superioare ale administrației și finanțelor au fost percepuți inițial ca artizani ai unei opere de înnoire (Neugestaltung) ale cărei consecințe trebuiau să se resimtă în plan economic și social. În realitate, însă, punerea în practică a noului sistem administrativ-fiscal avea să relativizeze „spiritul de supușenie” al românilor față de această birocrație¹⁰, situație care se va accentua pe măsură ce fiscalitatea devenea mai împovărătoare. Deși presa, mai ales cea din deceniul neoabsolutist, nu lasă să se întrevadă care era atitudinea populației față de birocrație, sentimentele ostile nu au lipsit și ele răzbat cu diverse prilejuri, precum împrumuturile interne, execuțiile silite, instituirea obligațiilor extraordinare ș.a. Ele erau prompt recepționate de poliție și jandarmerie care aveau în atenție în mod deosebit starea de spirit a populației și constatau că, deși funcționarul era perceput în primul rând ca un slujbaş al împăratului (kaiserlicher Beamter) și abia în al doilea rând ca funcționar al statului, nu era scutit de atitudini ostile. Unii au văzut în această birocrație și o componentă conservatoare, întrucât prin ea s-au urmărit întărirea principiului monarhic și realizarea unei „uniuni” între tron și supuși, ai cărei mijlocitori urmau să fie acești funcționari așezați într-un sistem ierarhic de „Honorationem”, de la nivelurile cele mai înalte, până la judele local sau colectorul de dări, care abia dacă se deosebeau de membrii de rând ai comunității printr-o oarecare instrucție și o stare materială mai stabilă, rezultată din salariul fix cu care erau remunerați din partea statului. De altfel, statul a urmărit ca prin instituirea unei structuri foarte rigide de funcții și clase de salarizare să transforme acest grup într-o veritabilă categorie socială. Pentru că misiunea ei a fost să schimbe, să pună ordine, să reglementeze într-o manieră modernă lucruri pe care societatea le percepea ca bune și definitive așa cum sunt, asemenea schimbări nu puteau fi percepute decât ca încercări de

⁹ Waltrud Heindl, *Bürokratie und Verwaltung im österreichischen Neoabsolutismus*, in „Österreichische Osthefte”, 22, Wien, 1980, p. 242.

¹⁰ Raportul administratorului cercual Thiemann către Ministerul de Interne de la Viena, doc. nr. 244, în vol. *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918. Documente*, vol. 2, 31 Decembrie 1851–15 iulie 1859, (coord.) Simion Retegan, București, Edit. Academiei, 2004, p. 449-450.

bulversare, aducătoare de neîncredere și suspiciune în rândul populației. Privind ca istorici, cu detașare și eliberați de prejudecățile epocii, suntem datori cu o reevaluare a acestei birocratii austriece în termenii analizei istorice oneste.

În Transilvania s-a resimțit de la început o acută nevoie de personal, pe de o parte din cauza lipsei celor calificați, pe de altă parte din pricina situației dramatice provocate de evenimentele revoluționare - care acutizaseră la un nivel fără precedent relațiile dintre etniile și confesiunile din provincia ardeleană. La Viena s-a ținut cont de această realitate, în funcțiile cele mai importante fiind numiți oameni cu o bogată experiență, autoritari, dar imparțiali și lucizi care să fie în măsură a aprecia în mod corect situațiile, în numeroase cazuri extrem de delicate. Putem afirma că, din acest punct de vedere, Viena a respectat riguros acest principiu încă de la finele revoluției, când îl trimitea pe Wolgemuth în calitate de guvernator civil și militar, și care, dincolo de duritatea cu care a trecut la pacificarea Transilvaniei, s-a dovedit foarte meticulos în a cerceta și înțelege adevărata stare de lucruri din provincie. Hotărârea și sinceritatea cu care acest înalt funcționar venea într-o Transilvanie marcată puternic de violențele revoluționare, reies pe deplin încă dintr-una din primele sale proclamații către popor, dată la 13 august 1849: „... în locul desfrâului tirănesc va trebui să domnească legea cu putere străbătătoare; plagele războiului patriotic cer vindecare. În acest pământ pe care fanatismul, cum și cea mai furioasă orbire îl adapă cu atâta sânge, au să răsără din nou binecuvântările păcii, ale bunei învoiei și ale credinței patriotice. Egalitatea de drepturi a tuturor națiunilor sub scutul constituției date de prea înduratul nostru Împărat și domnitor, are să fie acea legăminte, prin care împărecheatele popoare să ajungă strânse unite între sine. Iată aceasta este însărcinarea mea, a împăca pe popoarele acestei țări pe temeiuri tari”¹¹. A fost, ca și viitorul guvernator și ca mulți alți înalți funcționari trimiși în Transilvania, ofițer de carieră, combatant în revoluția din nordul Italiei și, mai ales, om de încredere al împăratului. De altfel, monarhul era convins că, pentru a asigura succesul reorganizării provinciei, acești ofițeri-funcționari sau mai bine zis soldați-funcționari erau cei mai potriviți pentru o asemenea misiune. Principiul de bază cu care sosea în Transilvania și pe care l-a urmărit cu consecvență în întreaga sa carieră aici a fost să nu se încreadă prea mult în nimeni pentru a nu-și crea obligații care i-ar fi influențat decizia și maniera de guvernare și, totodată, să păstreze necesarul echilibru între naționalități într-un moment în care, pentru Viena, prioritare erau pacificarea provinciei și revenirea la normalitate¹².

¹¹ Prochiemăciune către locuitorii Transilvaniei, Bistrița, 13 august 1849, în vol. *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1919. Documente*, (coord.) Simion Retegan, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1996, p. 57.

¹² Loránd Mádly, *Correspondența personală a guvernatorului Karl zu Schwarzenberg cu ministrul de Interne Alexander von Bach. Informații inedite privitoare la deceniul neoabsolutist în Transilvania*, în „Apulum”, XLIV, 2007, Alba Iulia, p. 531-542; vezi și Michael Konrad v. Heydendorf, *Unter 5 Kaisern. Tagebuch 1786-1856*, München, 1978, p. 138.

Consecvența sa a fost evidentă, pentru că rezultatele nu au întârziat să apară, cu toate greutățile și fricțiunile care a însoțit acest complicat proces.

I-a urmat la scurt timp, în 1851, Karl Boromäus zu Schwarzenberg, înalt funcționar austriac, spirit aristocrat, dar cu profunde trăsături de lider birocrat, ferm și autoritar, căruia i s-au datorat cele mai multe din realizările sub aspect administrativ, și nu numai. Înainte de a accepta numirea ca guvernator, a pus Consiliului de miniștri de la Viena o serie de condiții, fără de care, în viziunea sa, nu se puteau realiza obiectivele propuse:

1. să fie însoțit de un ajutor ca locțiitor al său;
2. să i se acorde dreptul de a alege și numi toți înalții funcționari;
3. toate trupele să-i fie subordonate;
4. administrația civilă să fie și ea condusă de militari;
5. să i se permită ca după doi ani să prezinte o petiție de mutare¹³.

Prin proclamația din 25 mai 1851, își definitiva obiectivul de a servi în concordanță cu înalta misune ce i s-a atribuit, exprimându-și voința ca, înainte de toate, să cunoască oamenii și nevoile lor prin propria sa cercetare. Își dorea o provincie ordonată, deziderat realizabil doar în condițiile în care reușea să reglementeze un sistem nobiliar extrem de abuziv și corupt, pe care nici încercările Mariei Tereza și ale lui Iosif al II-lea nu reușiseră să-l disloce. Pentru aceasta era nevoie de studierea atentă a realităților transilvane la toate dimensiunile lor concrete, începând cu cea istorică și terminând cu cea statistică. Cercetarea îndeaproape a locurilor, a oamenilor și a stărilor de lucruri cu necesara detașare a unui înalt funcționar, i-a furnizat guvernatorului posibilitatea de a cunoaște direct realitatea transilvană. Au contribuit la aceasta, desigur, și lucrările elaborate de apropiații săi, la rândul lor înalți funcționari de un profesionalism dus uneori la limita extremei rigori: E. A Bielz¹⁴ și Iosef Ritter von Grimm¹⁵. Acesta din urmă,

¹³ Din păcate nu există până acum o monografie completă dedicată guvernatorului Transilvaniei din perioada neoabsolutistă, Karl zu Schwarzenberg. O primă lucrare despre biografia lui a apărut curând după dispariția guvernatorului scrisă de un apropiat al său, Joseph Ritter von Grimm, *Carl Fürst zu Schwarzenberg, Gouverneur von Siebenbürgen. Ein Denkblatt*, Wien, 1861, cu accente preponderent admirativ-laudative. Se adaugă lucrarea lui Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei*, Cluj-Sibiu, 1943, p. 73-79, și ea scrisă la un nivel destul de rezumativ. Detalii interesante ne furnizează și George Barițiu în a sa *Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. II, ediția a II-a, Brașov, 1993-1995, p. 653 și urm.

¹⁴ Eduard Albert Bielz s-a născut în 1827 la Sibiu. Absolvent în 1848 al Academiei de Drept din Sibiu, după 1850 intră în serviciul statului ca funcționar, ocupând succesiv de-a lungul timpului mai multe servicii: 1850-1851 lucrează ca Bezirksamtkonzipist, apoi ca Finanzbezirksamtkommissär între 1851-1867, apoi secretar la K.u.K. Finanzdirektion între 1867-1869, iar din 1869 la biroul oficial de statistică de la Budapesta. Dintre lucrările sale cea mai valoroasă este *Handbuch der Landeskunde Siebenbürgens. Eine physikalisch statistisch-topografische Beschreibung dieses Landes*, Unveränderter Nachdruck der Ausgabe für Ernst Wagner zum 75. Geburtstag, mit einer Einführung versehen und herausgegeben von Konrad Gündisch, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 1996. Pentru detalii, vezi și *Allgemeine Deutsche Biographie*, Leipzig, 1890, Band 30, S. 260-270.

¹⁵ Iosef Ritter von Grimm, *Die politische Verwaltung im Großfürstenthum Siebenbürgen*, Bände 1-3, Hermannstadt, 1853-1856.

înalț funcționar, consilier și expert în probleme urbariale, i-a furnizat guvernatorului o expertiză de cea mai mare însemnătate asupra problemelor politice, economice, juridice și sociale concretizate în trei volume pe care autorul i le dedica lui Schwarzenberg și care reprezintă și astăzi o prețioasă sursă de informații asupra unor realități transilvane deosebit de complexe, pe care Viena căuta să le gestioneze.

A încercat întotdeauna să evite arbitrariul în luarea deciziilor, apropiindu-și o mulțime de referenți și specialiști în diverse domenii: administrație, finanțe, învățământ, culte, etc. La moartea sa, survenită pe neașteptate în 1858 și percepută ca o grea pierdere nu numai la Viena, lăsa o provincie se poate spune în general organizată după principiile unei birocrății moderne și relativ uniformizate. Despre activitatea sa stau mărturie, pe lângă cantitatea imensă de acte emise de la Sibiu și difuzate în teritoriu, și sutele de ordonanțe guberniale emise sub formă de legi și regulamente, adesea însoțite de convingătoare expuneri de motive, care aveau menirea de a reglementa și pune ordine în cele mai diverse probleme. Principiul de bază care l-a călăuzit a fost să facă înțeles faptul că legea este una și aceeași pentru toți, indiferent de statutul social sau de proprietate. Cum afirma și Bariț, dacă cele mai multe măsuri dau dovadă de judecată imparțială din partea guvernatorului, alta a fost percepția sa asupra problemelor locuitorilor din Apuseni în procesele lor cu Erariul asupra pădurilor. Se pare că aceasta a cunoscut o deterioare ireversibilă datorită atitudinii lui Iancu cu prilejul vizitei împăratului, atitudine pe care guvernatorul nu și-a schimbat-o niciodată¹⁶.

Un alt exemplu de înalț funcționar care, deși născut în Banat, prin faptul că a urmat o strălucită carieră în Austria și în alte provincii, poate fi încadrat în rândul înalților funcționari austrieci, este Enric von Lebzeltner¹⁷. Născut așadar în 1810 la Caransebeș, absolvent al Academiei de drept din Viena, intra în serviciul statului la 6 septembrie 1832 mai întâi ca funcționar inferior în Austria de Jos, apoi la Laibach și Brno, unde avansa de la funcția de concipist practicant, la cea de concipist, secretar gubernial, apoi șef de cerc în Presau unde s-a remarcat prin maniera energică și eficientă de administrare. Era ales în 1849, apoi din nou în 1853 referent în comisia de organizare administrativă în Moravia. La 18 februarie 1854 sosea în Transilvania unde era convocat pentru funcția de vicepreședinte al Statthalterei și președinte al comisiei urbariale pentru elaborarea patentei din iunie 1854, având unul din cele mai importante roluri în elaborarea acestui act legislativ, alături de Iosef Grimm, Gabriel Dorgo și Albert Ziegler. La moartea lui Schwarzenberg, prelua practic întreaga administrație a Transilvaniei până la numirea noului guvernator în persoana lui Friederick Lichtenstein. Pentru meritele sale a fost remarcat de monarh și decorat în numeroase rânduri: în 1854 cu Ordinul

¹⁶ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 654.

¹⁷ Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich. Die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben*, Wien, Vierzehnter Theil, 1865, p. 277-278.

Leopoldin, apoi în 1858 cu Coroana de fier clasa a II-a. Nu au fost singurii înalți funcționari; lăsându-i la o parte pe cei de la nivelul districtelor și prefecturilor, amintim în treacăt pe cancelarul contabilității, Anton Munk, pe șeful direcțiunii montanale, silvice și salinare, Rudolf Peithner von Liechtenfels, pe comisarul pentru telegraf Venceslav Ulrich von Adlerstein¹⁸.

Unul dintre principiile pe care le-a aplicat Viena în organizarea acestui corp funcționăresc a fost stabilitatea și uniformitatea. S-au stabilit astfel 13 clase de salarizare în care erau distribuiți funcționarii fiscali și politico-administrativi, în funcție de poziția ocupată¹⁹. Demn de remarcat este faptul că aceste salarii erau uniforme la nivelul întregului Imperiu, indiferent de provincie²⁰. Astfel, un inspector fiscal încadrat în clasa a IX-a de salarizare avea un venit anual de 900 de fl. în oricare dintre provincii, fie în Transilvania, fie în Austria²¹, un concipist între 600-700 de fl. anual, un încasator de impozite 700-800 fl., un controlor financiar 500-600 de fl., etc.²². Așadar, în cazul Transilvaniei, o poziție destul de bună a acestor funcționari, dacă ne gândim că un învățător plătit de stat avea 220-300 de fl. anual sau un medic în jur de 400 de florini²³. Acest sistem uniform de remunerare a birocrației a avut avantajele și dezavantajele sale. Într-o provincie precum Transilvania, unde prețurile și chirile erau cu 20-40% mai scăzute decât în Austria, putem spune că un astfel de funcționar o ducea destul de bine. În alte provincii, precum Steiermark, unde nu se găsea o chirie sub 140 de florini anual, iar celelalte prețuri erau la fel ridicate, un funcționar cu 600-700 de florini anual, cu greu o putea scoate la capăt. Se vorbea în aceste provincii chiar de o „proletarizare” a birocrației, încât carierele de notar sau avocat începeau să fie preferate celor din serviciul administrativ²⁴. Avantajul acestor funcții birocrațice era însă acela că, odată admis, funcționarul păsea într-o lume a siguranței și stabilității în care avansarea era o chestiune de timp și, în parte, de competență.

Pentru români, semnificația acestei reforme a birocrației a fost deosebită și s-a manifestat pe mai multe planuri. În Transilvania s-a resimțit de la început o acută nevoie de personal, pe de o parte din cauza lipsei celor calificați, pe de altă parte din pricina situației dramatice determinate de evenimentele revoluționare. Românilor care aveau o minimă calificare, însemnând scris și citit și mai ales cunoașterea limbii germane, li s-au deschis căi nebănuite și nesperate până atunci de a ocupa miile de posturi create în administrație, finanțe și mai ales în justiție. Lipsa de calificare a făcut totuși ca, la început, foarte puțini români să poată

¹⁸ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 642.

¹⁹ RGBL, nr. 10 din 1853; Waltrud Heindl, *loc. cit.*, tabel III a, b, c, p. 254-257.

²⁰ Österreichisches Staatsarchiv/Verwaltungsarchiv, fond Finanzministerium, *Finanz- Landes Direktion, Personal und Salarial Status: 4707/1851*.

²¹ Waltrud Heindl, *loc. cit.*, tabel III, c, p. 257; A. Bielz, *Handbuch...*, p. 355.

²² A. Bielz, *Handbuch...*, p. 355-356.

²³ „Telegraful român”, Sibiu, nr. 51, 14 iulie 1864, p. 204.

²⁴ Waltrud Heindl, *loc. cit.*, p. 241.

beneficia de această oportunitate. Îi vom găsi însă în număr mai mare spre sfârșitul perioadei neoabsolutiste și mai cu seamă în cea liberală, la nivelul satelor și comunelor, în cancelariile satești, în calitate de colectori de impozite, mai ales acolo unde existase o tradiție a învățământului în limba germană. Intrarea lor în slujba statului făcea din această birocrație o categorie aparte, caracterizată prin sobrietate, ținută, dar și printr-o doză de rigiditate și plictiseală pe care o afișau în viața profesională, ceea ce va face ca aceleași birocratii să-i fie atribuită o imagine de inerție și conservatorism²⁵.

Concluzionând, se poate afirma că întregul proces de modernizare a fiscalității și de construcție birocratică la nivelul provinciei transilvane, în perioada postrevoluționară de la mijlocul secolului XIX, prezintă caracterul unor măsuri de „sus” în vechea tradiție iluministă iosefină și în prelungirea unui permanent efort de control, de raționalizare și uniformizare promovat de Viena în Transilvania încă de la începutul secolului al XVIII-lea. Dacă până la revoluția pașoptistă întregul efort s-a lovit de reacția și rezistența înverșunată a structurilor de putere locale conservatoare, interesate de menținerea statu-quo-ului²⁶, anii 1850 văd înlăturate aceste obstacole, iar calea promovării unui liberalism economic într-un regim autoritar și conservator este acum deschisă. Rezultatul a fost un centralism birocratic care a avut menirea de a disloca sistemul de tip feudal al privilegiilor și, în general, întregul establishment al vechiului regim, care nu îngăduia avansul structurilor moderne. S-a realizat impunerea fiscală a tuturor, indiferent de starea socială sau de apartenența etnică, încât, până la urmă, toate aceste categorii au fost beneficiarele vastului program de reforme.

Die hohe österreichische Bürokratie aus Siebenbürgen und ihre Rolle in der Modernisierung im 19. Jahrhundert.

Kurzfassung

Diese Studie bildet eine vorhergehende Analyse, auf einer allgemeinen Ebene, der Rolle der österreichischen Bürokratie in den Vorgang der Modernisierung der administrativ-bürokratischen Strukturen Siebenbürgens in der Mitte des 19. Jahrhunderts.

In Siebenbürgen bekam man schon am Anfang eine Akute Notwendigkeit von Verwaltungs- und bürokratischen Personal zu spüren, einerseits wegen dem Mangel der qualifizierten Personen, andererseits wegen der dramatischen Lage nach den revolutionären Ereignissen – die die Verhältnisse zwischen den Völkergruppen und Konfessionen aus der Provinz auf eine nie vorhandene Lage zuspitzten – und diese Tatsachen bewirkten, dass in Wien die Sachlage in Betracht genommen wurde,

²⁵ Vezi, în acest sens, și W. Johnston, *Spiritul Vienei, o istorie intelectuală și socială 1848-1938*, Iași, Edit. Polirom, 2000, p. 57-62.

²⁶ Vasile Ionaș, *Reformismul austriac și fiscalitatea în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 1998, teză de doctorat.

und in den höchsten Stellen wurden Personen mit einer reichen Erfahrung ernannt, die auch viel Macht innehatten, die aber auch unparteiisch und nüchtern in der Schätzung der Lage sein mussten, um Entscheidungen in sehr heiklen Fällen treffen zu können.

Die Studie präsentiert die wichtigsten Merkmale der Anwesenheit und Tätigkeit der wichtigsten siebenbürgischen hohen Beamten aus der neoabsolutistischen Dekade, und betont die Vorgehensweise und Maßnahmen die eine Zeitspanne charakterisiert, die von diesen Persönlichkeiten geprägt wurde.

Letztendlich kann man sagen, dass der ganze Vorgang der Modernisierung des Steuerwesens und des Aufbaus des bürokratischen Apparats auf der Ebene der siebenbürgischen Provinz nach der Revolution, in der Mitte des 19. Jahrhunderts die Merkmale von „oben“ getroffenen Maßnahmen trägt, in der alten josephinistischen und aufklärerischen Tradition, als Fortsetzung einer permanenten Bestrebung nach Kontrolle, Rationalisierung und Uniformisierung, die von Wien in Siebenbürgen noch vom Anfang des 18. Jahrhunderts verfolgt wurde.

